

МОДЕЛЬ МОНІТОРИНГУ якості навчального процесу

у вищому навчальному закладі

ЗІНЧЕНКО В. О.

УДК 378.014.6-047.36

НА СУЧАСНОМУ етапі розвитку суспільства конкурентоспроможність фахівців безпосередньо залежить від якості навчального процесу у вищому навчальному закладі. В управлінні якістю освітньої діяльності ВНЗ спираються на основні положення міжнародних Стандартів якості Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в європейському просторі вищої освіти та Настанов щодо застосування ISO 9001:2000 у сфері освіти. Це базові документи серед основних вимог із забезпечення якості навчального процесу визначають необхідність організації у вищому навчальному закладі моніторингової діяльності. Між тим, система забезпечення якості освітньої діяльності у ВНЗ і донині спирається на результати контролю та педагогічної діагностики. Дослідження останнього десятиріччя (І. Булах, В. Горб, О. Мітіна, О. Пульбере, С. Сіліна, Н. Фоменко, Г. Цехмістрова та ін.) засвідчують, що ці інструменти оцінювання якості освітньої діяльності не відповідають основним напрямкам модернізації системи вищої освіти, оскільки не забезпечують усебічного дослідження процесу підготовки фахівця, не здатні виявити різноманітні впливи на навчальний процес, спрогнозувати перспективи його інноваційного розвитку. Саме тому в теорії та практиці управління вищою освітою визнається необхідність упровадження такого важливого інструмента управління, як освітній моніторинг, різновидом яко-

го є моніторинг якості навчального процесу у ВНЗ.

Аналіз монографічних та дисертаційних робіт, статей науково-періодичних видань В. Вікторова, В. Горба, В. Зайчука, О. Ляшенка, А. Майорова, О. Пульбере, Є. Сахарчука, Г. Цехмістрової, Є. Хрикова та інших науковців виявив, що освітній моніторинг – це складна система збору, обробки, збереження та розповсюдження інформації про стан освітньої системи чи окремих її елементів з метою інформаційного забезпечення управління та прийняття оптимальних управлінських рішень щодо коригування та розвитку визначеного об'єкта освітньої системи. Провідним об'єктом на рівні вищого навчального закладу є навчальний процес, від якості організації та функціонування якого безпосередньо залежить якість підготовки майбутніх фахівців. Навчальний процес є багатокомпонентною системою, відповідно й моніторинг якості навчального процесу теж є складним організованим процесом, що зумовлює необхідність звернення дослідників до методів педагогічного моделювання.

Педагогічне моделювання в останній час набуває широкого застосування в дослідженнях, пов'язаних з модернізацією системи вищої освіти та її змісту, що забезпечує практико-орієнтований характер моделювання. Для цього широко використовують ідеалізовані моделі, побудова яких пов'язана з процесом абстрагування та ідеалізації, завдяки чому відбувається виділення та відображення визначених сторін об'єктів моделювання. Зав-

ПЕДАГОГІКА
ВИЩОЇ ШКОЛИ

дяки моделям дослідники можуть конкретизувати своє уявлення про різноманітні зміни в навчальному процесі.

Теоретичне обґрунтування моделей моніторингу якості вищої освіти відображене в докторських дисертаціях та монографічних роботах І. Булах, О. Волкова, В. Зайчука, О. Ляшенка, Н. Фоменко, Г. Цехмістрової та інших українських науковців. У низці кандидатських дисертацій (А. Денисенко, С. Кретович, О. Локшина, Т. Лукіна, Т. Олександр, О. Острроверх та ін.) дослідники визначили вимоги щодо реалізації у ВНЗ моніторингу якості освітньої діяльності.

Суттєвим внеском у дослідження теоретичних основ моделювання моніторингу якості у вищих навчальних закладах є докторські дисертації та монографічні роботи О. Абдуліної, В. Горба, А. Майорова, О. Пульбере та інших науковців близького зарубіжжя. У кандидатських дисертаціях та численних наукових публікаціях російських дослідників розроблено методичні засади впровадження моделей моніторингу якості вищої освіти. Зокрема відзначимо роботи Л. Васильєвої, Л. Чуриної та ін.

Особливе значення в контексті проблеми, що ми розглядаємо, мають праці, у яких досліджують аспекти моделювання моніторингу якості навчального процесу у вищому навчальному закладі. Цю проблематику розробляють переважно російські науковці, зокрема питання організації моніторингу педагогічно-го забезпечення якості навчального процесу розглянуто в докторській дисертації Г. Шабанова. У кандидатських дисертаціях Н. Круглової, І. Найдьонової, В. Пульбере, О. Сергєєвої та ін. розроблено рекомендації щодо впровадження моделей моніторингу якості навчальних досягнень студентів, а О. Кукуєвим, М. Чандрою запропоновано моделі моніторингу якості навчального процесу. За останні роки внесок у дослідження проблем моніторингу якості навчальних досягнень студентів та моніторингу результативності навчального процесу зроблено Н. Байдацькою, Л. Коробович, О. Туржанською, Т. Хорунженко та іншими українськими науковцями.

Європейські та американські науковці досліджують переважно теоретичні засади мо-

ніторингу якості вищої освіти та інноваційного розвитку вищих навчальних закладів, чому присвячено комплексне дослідження Л. Harvey та Р. Knight, а також статті в наукових виданнях М. Broadbent, J. Cullen, T. Hassall, N. Jackson, J. Joyce, I. Roffe та ін. У публікаціях А. Hunt, A. Irving, M. Tam та ін. приділено увагу моделям моніторингу якості навчальних досягнень студентів та результативності навчального процесу. Ґрунтовний огляд проблем моніторингу якості навчального процесу провели М. Brookes, N. Downie, P. Ramsden та ін.

Як видно, у більшості досліджень моделювання використовують з метою організації моніторингової діяльності, спрямованої на дослідження якості вищої освіти загалом, якості навчальних досягнень студентів або результативності навчального процесу. При цьому поза увагою залишається моніторинг якості навчального процесу як багатокomпонентної системи.

Метою статті є визначення та розкриття сутності структурних елементів моделі моніторингу якості навчального процесу у вищому навчальному закладі на основі узагальнення теоретичних розробок та практичних досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців і педагогів-практиків.

Побудова моделі моніторингу якості навчального процесу у вищому навчальному закладі вимагає врахування загальнотеоретичних підходів до управління якістю вищої освіти. Розробка моделі моніторингу якості навчального процесу у ВНЗ, на нашу думку, повинна поєднувати теоретичні засади моделей моніторингу, які створюють для виробки рішень у разі виникнення непередбачених ситуацій, та прогностичних моделей, що забезпечують оптимальний розподіл ресурсів і конкретизацію цілей.

Загальна теорія управління якістю вищої освіти пропонує використання однієї з трьох наявних моделей: оцінної моделі управління якістю діяльності ВНЗ; моделі, заснованої на принципах Загального управління якістю (TQM), та моделі, що ґрунтується на вимогах міжнародних стандартів якості ISO 9001:2000. Дослідження сутнісних характеристик означених моделей та практики їх застосування під час створення систем управління якістю в су-

часних вищих навчальних закладах засвідчує, що найбільш актуальною до розв'язання проблем якості навчального процесу є модель на основі стандартів ISO [1]. Ця модель передбачає механізм внутрішньої та зовнішньої перевірки того, наскільки навчальний процес та якість підготовки майбутніх фахівців узгоджені зі всіма заходами, спрямованими на забезпечення високого рівня якості та визначення ефективності системи підготовки фахівців.

Розробляючи модель моніторингу якості навчального процесу, необхідно враховувати практичний досвід розробки цієї проблематики вітчизняними та зарубіжними науковцями.

Сучасні українські дослідники приділяють увагу переважно моніторингу якості навчальних досягнень студентів. Аналіз наукового доробку дозволив виявити і позитивні, і негативні аспекти моделювання, до яких ми хотіли б привернути увагу. У дослідженні Н. Байдацької [2] здійснено ґрунтовну розробку концептуальної основи моделі моніторингу, що є обов'язковим елементом педагогічного моделювання. Науковцем чітко визначено цілі, завдання, зміст, види, функції та принципи організації моніторингу. Під час розробки моделі обґрунтовано важливі умови практичної реалізації у вищому навчальному закладі моніторингу, а саме вказано на необхідність:

1) теоретичної та методичної готовності викладачів до впровадження моніторингу в навчально-виховний процес;

2) залучення студентів як суб'єктів моніторингу;

3) використання в моніторингу інформаційних технологій.

На нашу думку, визначені педагогічні умови є важливими для побудови моделі моніторингу, але не можуть виявити всі аспекти якості навчального процесу, управління ним суб'єктів навчального процесу та шляхи покращення його організації.

Необхідність розробки концептуальної основи моделі моніторингу враховано в дослідженні О. Туржанської, яка обґрунтувала математичну модель моніторингу якості підготовки майбутніх учителів математики, що ґрунтується на „єдності та взаємозв'язку кількісних та якісних характеристик навчання

на основі використання нечітких множин” [3]. Утім, у дослідженні якість підготовки фахівців пов'язана лише з навчально-методичним забезпеченням цього процесу, а ефективна реалізація моделі моніторингу – з використанням інформаційних технологій. На нашу думку, цього недостатньо, щоб ефективно реалізувати моніторинг та всебічно дослідити якість навчального процесу.

Цікавою з погляду процедури розробки, обґрунтування та компонентного складу є класична модель моніторингу виховної системи вищого навчального закладу, створена А. Денисенко [4]. Дослідницею багато уваги приділено організації моніторингу, його суб'єктам, їхній готовності до моніторингової діяльності, взаємодії, вибору моніторингового інструментарію.

Певне значення щодо нашого дослідження має структура моделі моніторингу, визначена Т. Олеандр, на основі вивчення досвіду моніторингу якості університетської освіти США [5]. Дослідницею акцентовано увагу на етапах проведення моніторингу, його сутності під час визначення якості процесного та результативного складників освітнього процесу, інструментарію моніторингу, а також таких його невід'ємних компонентів, як об'єкт, суб'єкти та критерії.

Корисним для нашого дослідження є розгляд наявних моделей моніторингу в роботах російських науковців. Ґрунтовний підхід щодо використання моніторингу в управлінні якістю навчальним процесом зроблено М. Чандрою [6]. Дослідниця розробила модель системного моніторингу управління якістю процесної та результативної сторін навчального процесу у ВНЗ. Створення моделі передбачає визначення методологічних підходів, суб'єктів та об'єктів моніторингу, його компонентів, критеріїв та показників якості навчального процесу, оцінних процедур, що свідчить про дотримання дослідницею основних правил розробки моделей педагогічних процесів.

Утім, недоліком результатів дослідження М. Чандри є його побудова тільки на основі системного підходу, а також відірваність умов організації моніторингу від технології його реалізації. Однак головною проблемою дослідження є розгляд самого моніторингу як

У провідного елемента системи управління якістю, про що можна судити, зважаючи на розроблену науковцем організаційну структуру управління якістю навчального процесу.

Н Важливою вважаємо позицію професора І Г. Шабанова щодо необхідності проведення моніторингу якості педагогічного забезпечення навчального процесу на загальноуніверситетському, факультетському, кафедральному та індивідуально-особистісному рівнях [7]. Педагогічне забезпечення якості навчального процесу визначається науковцем доволі широко. Н Тому до основних об'єктів моніторингу дослідник відніс начально-методичний, науководослідний, виховний та частково організаційний компоненти навчального процесу ВНЗ, моніторингове дослідження яких відбувається на різних рівнях освітньої системи вищого навчального закладу. Окремо окреслено особливості моніторингу якості навчальних досягнень студентів як результату впровадження педагогічного забезпечення навчального процесу. Науковцем не наведено графічної інтерпретації моделі моніторингу, утім, теоретично обгрунтовано всі її компоненти.

У Аналіз досвіду зарубіжних науковців свідчить, що взагалі управління якістю підготовки фахівців у вищих навчальних закладах багатьох країн світу ґрунтується на принципах Загального управління якістю (TQM) та вимогах міжнародних стандартів якості ISO. І Це передбачає наявність моніторингу як обов'язкового елемента систем управління якістю. Як свідчить результати ґрунтового дослідження N. Becket та M. Brookes проблем оцінки якості у вищій освіті, використання методів та інструментів моніторингових досліджень у вищих навчальних закладах відповідно до цих моделей потребує значного коригування та адаптування [8]. Говорячи про основні вимоги до організації моніторингу у вищому навчальному закладі, дослідниці вказують на необхідність:

- комплексного дослідження процесів та результатів професійної підготовки;
- залучення всіх учасників навчального процесу як суб'єктів моніторингу;
- чіткого визначення критеріїв оцінки якості;
- виявлення взаємозв'язку між якістю та

складниками освітнього процесу з метою спрямування та глибини моніторингових досліджень.

Означене визначає цілі, суб'єктів моніторингу, його критерії та особливості технології реалізації, що повинно бути відображено у відповідній моделі моніторингу якості навчального процесу.

Аналогічну позицію щодо основних параметрів, у яких повинен здійснюватися моніторинг якості вищої освіти, займає J. Blackmore [9]. Утім, дослідниця наполягає на необхідності ґрунтового визначення результатів професійної підготовки, що впливатиме на зміст моніторингу та його інструментарій. Важливою вимогою до моделі моніторингу J. Blackmore вважає забезпечення зворотного зв'язку між всіма суб'єктами моніторингу, серед яких дослідниця називає студентів, викладачів, представників адміністрації ВНЗ. Крім того, пропонується реалізовувати у вищому навчальному закладі різні моделі моніторингу, а саме: модель моніторингу інноваційного розвитку вищого навчального закладу, модель педагогічного моніторингу та модель моніторингу якості навчального процесу (ці назви адаптовані нами відповідно до вітчизняної практики).

Ми проаналізували доробок інших науковців (Л. Васильєва, В. Горб, Л. Коробович, Н. Круглова, О. Пульбере, О. Хорунженко та ін.), які обґрунтовували необхідність моніторингу в системі управління якістю різних аспектів навчального процесу та виявили необхідність, розробляючи моделі моніторингу якості навчального процесу, дотримуватись алгоритму педагогічного моделювання і враховувати наявний позитивний досвід створення моделей моніторингу.

Розробку моделі моніторингу якості навчального процесу ВНЗ ми розпочинаємо зі встановлення її концептуальної основи, до якої відносимо методологічні підходи, функції та принципи здійснення моніторингу.

Методологічною основою моніторингу якості навчального процесу вищого навчального закладу нами обрано системний, процесний та компетентнісний підходи. Відповідно до цього модель моніторингу якості навчального процесу повинна забезпечити си-

стемну реалізацію різноманітних управлінських впливів на кожний з компонентів навчального процесу з метою досягнення високого рівня формування й розвитку особистості майбутнього фахівця, основні риси якого втілені в компетентнісній моделі випускника.

Тому розробка моделі моніторингу якості навчального процесу у вищому навчальному закладі повинна сприяти:

- організації моніторингової діяльності;
- забезпеченню якості навчального процесу;
- підвищенню рівня компетентності випускників ВНЗ.

У цих завданнях реалізуються визначені функції моніторингу якості навчального процесу, до яких ми відносимо інформативно-аналітичну, контрольну-оцінну, діагностичну, коригувальну та прогностичну.

До концептуальної основи нашої моделі ми зараховуємо також принципи, що регла-

ментують діяльність суб'єктів моніторингу. Моніторинг якості навчального процесу вищого навчального закладу в нашому дослідженні реалізується на принципах науковості, безперервності, об'єктивності, валідності, діагностико-прогностичної спрямованості, систематичності, єдності управління та самоуправління. Ці принципи регламентують цільові настанови моніторингової діяльності, її зміст, форми й методи роботи, а також підходи до інтерпретації та використання результатів моніторингу. Крім того, зазначені принципи поєднують загальнонаукові, гносеологічні та принципи системи управління якістю ISO 9001:2000, адаптованої до застосування у сфері освіти [10].

Зазначені концептуальні положення є основою моделі моніторингу якості навчального процесу та відбиваються в цільовому, технологічному та результативному блоках моделі, графічне відображення якої наведено на рис. 1.

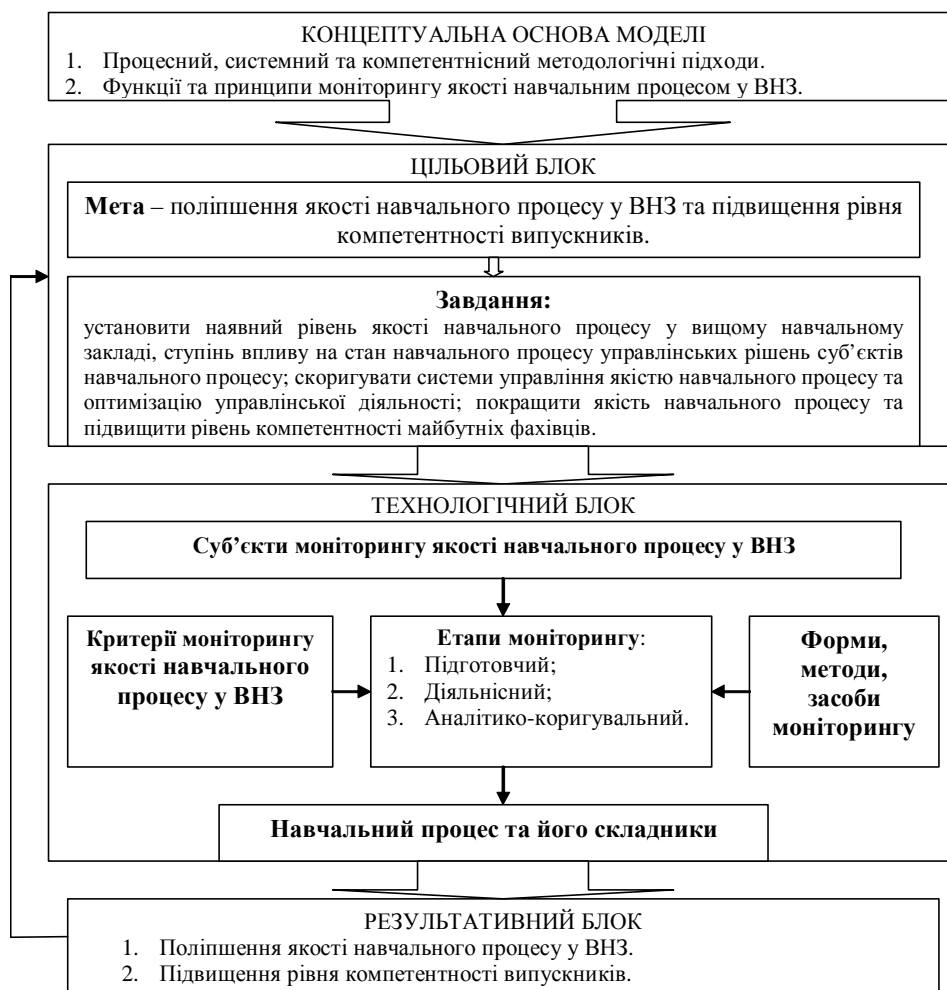

Рис. 1. Модель моніторингу якості навчального процесу у вищому навчальному закладі

Цільовий блок моделі становить єдність цілей та системи завдань, комплексне рішення яких забезпечить її досягнення. Власне мета (ціль) визначається як бажаний стан системи або очікувані результати її діяльності. Відповідно до цього цільовий блок окреслює зміст й розвиток інших блоків моделі та створює умови їхньої взаємодії та поєднання в одне ціле.

Технологічний блок нашої моделі відображає технологію проведення моніторингу якості навчального процесу з метою оптимізації управлінської діяльності на основі отриманих під час моніторингу даних. Відповідно до цього в технологічний блок моделі входять етапи здійснення моніторингу, у яких подано зміст моніторингової діяльності, форми, методи й засоби моніторингових процедур, власне сам об'єкт моніторингу та його суб'єкти, критерії якості навчального процесу у ВНЗ. Також технологічний блок передбачає систематизацію та аналіз отриманих даних, виявлення рівня негативного чи позитивного впливу тих чи тих управлінських рішень на якість навчального процесу, прийняття щодо поліпшення якості навчального процесу.

Результативний блок містить чітке уявлення про якість навчального процесу та ефективність системи управління цією якістю, результативність проведеного коригування управлінської діяльності та ступень досягнення мети й завдань моніторингу. Останнє свідчить про те, що цільовий та результативний блоки постають у своїй єдності, оскільки отримані результати моніторингу ми порівнюємо з метою та завданнями моделі.

Надамо детальний опис блоків моделі моніторингу якості навчального процесу у вищому навчальному закладі, розпочавши з основних положень **цільового блоку**.

Метою нашої моделі є моніторинг якості навчального процесу у ВНЗ, тобто підвищення якості навчального процесу, що дозволить забезпечити професійну підготовку висококваліфікованих фахівців конкурентоспроможних на вітчизняному та світовому ринку праці, що відповідатиме потребам особистості, суспільства та держави.

До завдань моделі віднесено:

- установити наявний рівень якості навчального процесу у вищому навчальному закладі на підставі визначеної системи критеріїв;
- визначити ступінь впливу на стан навчального процесу управлінських рішень суб'єктів навчального процесу;
- здійснити коригування системи управління якістю навчального процесу та оптимізацію управлінської діяльності;
- поліпшити якість навчального процесу та підвищити рівень компетентності майбутніх випускників.

Опис **технологічного блоку** моделі (див. рис. 1) моніторингу якості навчального процесу ми розпочинаємо з визначення тих характерних ознак, яким повинен, на нашу думку, відповідати моніторинг. Уважаємо, що, організовуючи та проводячи моніторинг якості навчального процесу, необхідно, щоб моніторинг:

- був етично витриманим, не порушував права всіх суб'єктів навчального процесу, мав неагресивний характер, був доволі доступним і зрозумілим для всіх суб'єктів моніторингової діяльності;
- сприяв конкретизації та поєднанню особистих та групових цілей усіх учасників моніторингу;
- допомагав краще оцінити рівень управління якістю навчального процесу та визначити шляхи підвищення ефективності управлінської діяльності та покращення якості навчального процесу;
- мотивував усіх суб'єктів управлінської діяльності до підвищення свого професійного рівня та стимулював особистісний саморозвиток;
- створював умови для раціонального розв'язання проблем, пов'язаних з якістю навчального процесу;
- сприяв підвищенню культури спілкування та покращенню взаєморозуміння між усіма суб'єктами навчального процесу;
- допомагав оцінити якість реалізації в навчальному процесі вимог державних та галузевих освітніх стандартів, нормативних

положень Міністерства освіти й науки, а також внутрішніх документів, що регламентують навчальний процес.

Наша модель передбачає реалізацію моніторингу завдяки чітко розробленим процедурам та комплексу методів, форм й засобів, які характерні для різних етапів моніторингу.

Етапи моніторингу реалізуються послідовно, утім, вони є складниками циклу моніторингу. Циклічність здійснення моніторингу якості навчального процесу визначається терміном здійснення навчального процесу, тобто межами навчального року. Якість навчального процесу має процесуальний та результативний складники. Моніторинг результативного складника, утіленого в рівень компетентності випускників ВНЗ, буде мати інші часові межі – сесійні.

Визначаючи етапи моніторингу якості навчального процесу вищого навчального закладу, ми спиралися на результати досліджень Р. Аляутдінової, Н. Байдацької, В. Гафнера, В. Горба, А. Денисенко, Л. Качалової, Л. Коробович, Н. Круглової, С. Кузенкової, О. Кукуєва, І. Найдьонової, Т. Олеандр, О. Островерх, О. Сергєєвої, С. Сіліної, С. Фоменко, М. Чандри та ін.

Аналіз наукової літератури дозволяє виділити кілька етапів моніторингу якості навчального процесу: підготовчий, діяльнісний, аналітико-коригувальний. Ці етапи є складниками циклу моніторингу, загальними часовими межами якого є тривалість навчального року.

Підготовчий етап – це етап, на якому конкретизуються цілі та завдання моніторингу якості навчального процесу у ВНЗ завдяки визначенню критеріїв та показників якості навчального процесу, вибір моніторингових процедур, визначення суб'єктів моніторингу, які прямо чи опосередковано беруть участь у моніторинговій діяльності, розробці механізмів зворотного зв'язку для корекції та оптимізації управлінських рішень.

Формулюючи мету та завдання моніторингу, необхідно чітко розуміти ті кінцеві результати, яких бажано досягти проведенням моніторингу, та обставини, умови, у яких він буде відбуватися; визначити можливості ефек-

тивного виконання всіх завдань моніторингу, установити часові та просторові межі його проведення.

Щодо результатів моніторингу якості навчального процесу ВНЗ, то вони безпосередньо зумовлені метою та завданнями моніторингу. На підставі отриманих даних про якість всіх складників навчального процесу виникає необхідність проаналізувати ефективність управлінської діяльності суб'єктів навчального процесу та визначити шляхи її оптимізації, що дозволить поліпшити якість навчального процесу та збільшити рівень компетентності майбутніх випускників. Оцінка якості навчального процесу спирається на показники науково-обґрунтованих критеріїв якості навчального процесу. До критеріїв якості навчального процесу у вищому навчальному закладі віднесено:

- рівень професійної компетентності студентів;
- якість планування навчального процесу;
- якість організації навчального процесу;
- інформативність навчального процесу;
- якість навчально-методичного забезпечення навчального процесу;
- комунікативність навчального процесу;
- рівень практичної спрямованості навчального процесу;
- рівень науково-дослідної спрямованості навчального процесу;
- рівень розвитку самоосвітнього компонента навчального процесу;
- рівень контрольно-оцінного складника навчального процесу.

Після визначення критеріїв здійснюється вибір моніторингових процедур, що становлять особливе поєднання форм, методів та засобів моніторингу, які найкращим чином дають можливість виміряти (за можливістю) та оцінити всі сторони об'єкта моніторингу [6]. Як зазначає О. Бермус, кожен моніторингову процедуру слід використовувати з певною метою, у чітко визначний період, вона має бути взаємопов'язаною з іншими процедурами вимірювання та оцінювання [11].

Методи моніторингу якості навчального процесу різноманітні. Це спостереження, опитування, експертна оцінка, аналіз документів,

контрольні заходи, анкетування, тестування, самооцінка, вивчення продуктів праці та ін. Від обраного методу моніторингу залежить стійкість результатів вимірювання та оцінювання.

До форм моніторингу якості можна віднести усне опитування, письмове анкетування, співбесіду у формі інтерв'ю, тестування. Засобами моніторингу служать різні бланки збору й обробки інформації, комплекси тестових завдань, контрольних робіт, технічні засоби для математичної та статистичної обробки інформації, зокрема й комп'ютерна техніка, тощо.

На підготовчому етапі також відбувається добір безпосередніх виконавців та інших учасників моніторингу. Вибираючи суб'єкти моніторингу, які прямо чи опосередковано будуть брати в ньому участь, необхідно їх мотивувати до виконання робіт, розподілити обов'язки, ролі, ступінь відповідальності, чітко окреслити результати та критерії якості виконання встановлених завдань.

Визначаючи виконавців моніторингу, як указують Н. Байдацька, А. Денисенко, Н. Круглова, І. Найдьонова, О. Островерх, А. Пульбере, М. Чандра, Г. Шабанов та ін., необхідно пам'ятати, що більшість з них не володіє необхідними для цього теоретичними знаннями та навичками. Тому виникає потреба проводити тематичні лекції, семінари, на яких обрані представники організаційно-управлінської ланки, викладацького складу, студентства ознайомляться з технологією реалізації моніторингу та набудуть необхідних навичок проведення моніторингових процедур. Цікавим у цьому контексті є план та програма семінару для викладачів, запропонована в дисертаційній роботі Н. Байдацькою [2].

Наступним етапом моніторингу є діяльнісний, метою якого є практична реалізація моніторингу. Сам діяльнісний етап складається із проведення системи моніторингових процедур, які можуть здійснюватись і поступово одна за одною, і паралельно. Оскільки в процесі встановлення рівня якості навчального процесу у вищому навчальному закладі щодо діяльності різних суб'єктів можуть відбуватися різні за змістом моніторингові процедури,

а безпосередні виконавці моніторингу – ставати його учасниками, то необхідно встановити певний графік проведення моніторингових процедур та чітко його дотримуватись. Крім того, моніторинг якості навчального процесу за своєю сутністю багатоаспектний, тому його проведення не повинно ускладнювати основну поточну діяльність суб'єктів навчального процесу та заважати його реалізації.

Останнім етапом є аналітико-коригувальний. У його процесі відбувається систематизація та аналіз отриманих даних про якість навчального процесу та ефективність наявної системи управління якістю навчального процесу. На підставі отриманих даних прогнозується подальший розвиток навчального процесу, підвищення його якості, удосконалення системи управління якістю навчального процесу та результати моніторингу доводяться до всіх його учасників.

Важливо зрозуміти, що результати моніторингу необхідно надавати в доступній для сприйняття кожним суб'єктом моніторингу формі, і не всі отримані дані повинні мати широке розповсюдження. Певну частку інформації, отриману під час моніторингу, має використовувати тільки певна група фахівців або вона буде надана в специфічній формі. Узагалі, поширюючи результати моніторингу, важливо встановити, хто і як доводить ці результати; оперативність та регулярність доведення спеціалізованої інформації до фахівців (особливо представників верхівки організаційно-управлінської ланки ВНЗ, які здійснюють безпосереднє управління якістю навчального процесу).

Корекція управлінської діяльності буде найбільш ефективною, якщо виробка заходів з корекції та прийняття конкретних рішень матимуть колегіальний характер. Для підтримки та підвищення якості навчального процесу це доволі важливо, оскільки навчальний процес та процес управління його якістю є складними, багатоаспектними системами, які є результатом діяльності значної кількості суб'єктів навчального процесу, склад яких доволі неоднорідний.

Коригувальні заходи повинні мати чітку мету, завдання, інструментарій, виконавців,

сферу їхніх повноважень щодо впровадження управлінських дій, систему взаємодії з іншими суб'єктами управління та терміни виконання робіт.

Також на аналітико-коригувальному етапі відбувається оцінка роботи виконавців моніторингу, їхнього вміння проводити моніторингові процедури, організувати власну діяльність, взаємодіяти з іншими виконавцями та учасниками моніторингу, творчо та

ініціативно підходити до виконання завдань.

Саме визначення результатів моніторингу, коригувальних заходів стає кінцем одного циклу моніторингу та початком наступного, на якому, власне, і буде реалізована корекція управлінської діяльності та визначено вплив здійснених заходів на якість навчального процесу. На рисунку 2 наведено цикл моніторингу якості навчального процесу у вищому навчальному закладі.

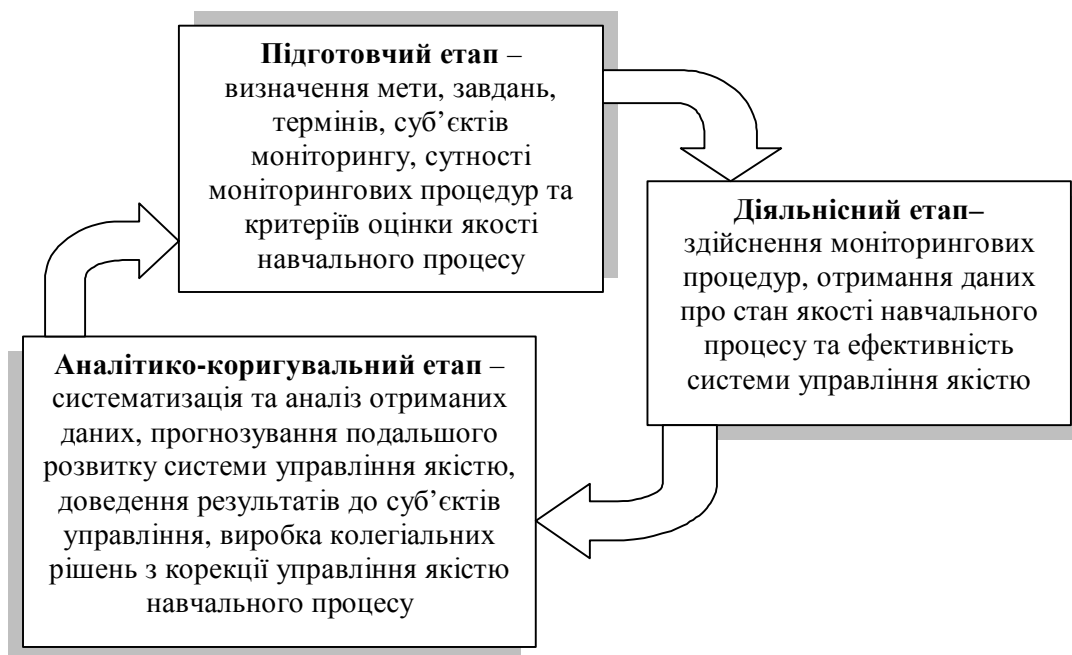

Рис. 2. Цикл моніторингу якості навчального процесу у вищому навчальному закладі

Реалізація всіх етапів технологічного блоку нашої моделі повинна сприяти досягненню мети моніторингу – підвищенню якості навчального процесу, унаслідок чого зростатиме рівень професійної підготовки фахівців, що відповідатиме інтересам та вимогам особистості, держави та ринку праці. Означене буде відбиватися в динамічних зрушеннях показників якості навчального процесу, його процесуального та результативного складників. Відповідно до цього, зміст **результативного блоку** моделі моніторингу полягає в поліпшенні якості навчального процесу та підвищенні компетентності випускників.

Отже, використовуючи базові положення педагогічного моделювання, теоретико-методичні основи створення моделей моніторингу

освітньої діяльності, наявний науково-практичний досвід, нами розроблено авторську модель моніторингу якості навчального процесу вищого навчального закладу, що складається з трьох взаємопов'язаних блоків: цільового, технологічного та результативного. Функціонування моделі моніторингу забезпечується наявною концептуальною основою: обраними методологічними підходами, функціями та принципами. Реалізація зазначеної моделі супроводжується корегуванням системи управління якістю навчального процесу у ВНЗ та самого навчального процесу з метою їхнього вдосконалення та підвищення компетентності випускників ВНЗ.

Модель є доволі узагальненою й може бути адаптованою відповідно до специфіки різних

ВНЗ, напрямів підготовки майбутніх фахівців, урахуваючи впливи різноманітних соціально-економічних та часових чинників.

Як свідчить досвід, ефективне функціонування розробленої моделі може бути забезпечене залученням представників усіх суб'єктів навчального процесу до моніторингової діяльності, їхньою готовністю та вмотивованістю до оцінки якості навчального процесу та ефективності власної управлінської діяльності, удосконаленням всіх рівнів системи управління якістю навчального процесу в напрямку розподілу обов'язків та закріплення відповідальності за забезпечення якості окремих компонентів навчального процесу ВНЗ та формування компетентності майбутніх фахівців.

Модель моніторингу якості навчального процесу у ВНЗ дозволяє відстежити управлінську діяльність різних груп суб'єктів навчального процесу та його функціонування в усій їхній складності та багатоаспектності, що сприятиме своєчасному отриманню інформації про рівень якості навчального процесу, адекватному її аналізу та прийняттю оптимальних управлінських рішень із поліпшення якості навчального процесу. На нашу думку, упровадження представленої в статті моделі моніторингу якості навчального процесу сприятиме переходу системи управління якістю у вищому навчальному закладі на вищий рівень.

Перспективними напрямками нашого дослідження вважаємо визначення необхідного для реалізації моніторингу якості навчального процесу організаційно-правового, інформаційно-методичного та кадрового забезпечення.

Література

- 1. Зінченко В. О.** Моделі управління якістю вищої освіти / В. О. Зінченко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 15 (68) – С. 289 – 298.
- 2. Байдацька Н. М.** Педагогічні умови моніторингу якості навчальних досягнень студентів у вищих навчальних закладах недержавної форми власності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Байдацька Наталія Михайлівна. – Вінниця, 2007. – 220 с.

жавної форми власності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Байдацька Наталія Михайлівна. – Вінниця, 2007. – 220 с.

- 3. Туржанська О. С.** Організаційно-педагогічні умови моніторингу якості підготовки майбутніх учителів математики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / О. С. Туржанська. – Вінниця, 2012. – 20 с.

- 4. Денисенко А. О.** Організація моніторингу виховної системи вищих педагогічних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Денисенко Анжела Олегівна. – Х., 2008. – 220 с.

- 5. Олеандр Т. М.** Моніторинг якості природничо-наукової освіти в університетах США : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Т. М. Олеандр. – Тернопіль, 2011. – 22 с.

- 6. Чандра М. Ю.** Системный мониторинг как средство управления качеством образовательного процесса : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / М. Ю. Чандра. – Волгоград, 2008. – 203 с.

- 7. Шабанов Г. А.** Педагогическое обеспечение качества образования в вузе : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Г. А. Шабанов. – М., 2006. – 407 с.

- 8. Becket N., Brookes M.** Analysing Quality Audits in Higher Education / N. Becket, M. Brookes // Brookes eJournal of Learning and Teaching, January 2005 Vol. 1, Iss: 2, 13 p.

- 9. Blackmore J. A.** A critical evaluation of peer review via teaching observation within higher education / J. A. Blackmore // International Journal of Educational Management, 2005, Vol. 19 Iss: 3 pp. 218 – 232.

- 10. ДСТУ-П ІВА 2:2000.** Система управління якістю. Настанови щодо застосування ISO 9001:2000 у сфері освіти (Чинний від 2008-01-01). – К. : Держспоживстандарт України, 2008. – 70 с.

- 11. Бермус А. Г.** Управление качеством профессионально-педагогического образования : монография / А. Г. Бермус. – Ростов н/Д. : Изд-во РГПУ, 2002. – 288 с.

* * *

Зінченко В. О. Модель моніторингу якості навчального процесу у вищому навчальному закладі

У статті, спираючись на основні завдання модернізації вищої освіти, доведено необхідність упровадження у вищих навчальних закладах моніторингу якості навчального процесу як дієвого інструменту управління якістю освіти. Обґрунтована необхідність застосування педагогічного моделювання з метою визначення тих характеристик моніторингу, які дозволять усебічно дослідити навчальний процес у вищому навчальному закладі та знайти шляхи покращення його якості. Автором узагальнено вітчизняний та зарубіжний досвід розробки моделей моніторингу якості в системі вищої освіти та створено модель моніторингу якості навчального процесу.

Ключові слова: освітній моніторинг, педагогічне моделювання, навчальний процес у вищому навчальному закладі, управління якістю навчального процесу, модель моніторингу якості навчального процесу у вищому навчальному закладі.

Зинченко В. О. Модель мониторинга качества учебного процесса в высшем учебном заведении

В статье, исходя из основных заданий модернизации высшего образования, доказана необходимость внедрения в высших учебных заведениях мониторинга качества учебного процесса как эффективного инструмента управления качеством образования. Обоснована необходимость использования педагогического моделирования с целью определения тех характеристик мониторинга, которые позволят всесторонне исследовать учебный процесс в высшем учебном заведении и найти пути повышения его качества. Автором обобщен отечественный и зарубежный опыт разработки моделей качества в системе высшего образования и создана модель мониторинга качества учебного процесса.

Ключевые слова: образовательный мониторинг, педагогическое моделирование, учебный процесс в высшем учебном заведении, управление качеством учебного процесса, модель мониторинга качества учебного процесса в высшем учебном заведении.

Zinchenko V. O. The Model of Monitoring the Quality of Educational Process in the Higher Educational Establishment

The article discusses the need for introducing an effective model of monitoring the quality of educational process in higher educational institutions. The latter is seen as an important instrument of quality management in higher education, which should be developed in regard with the main tasks of higher education modernization. The role of pedagogical modelling in a comprehensive study of the educational process in higher educational establishments is emphasized. The article also identifies the ways of the educational process quality enhancement.

On the basis of Ukrainian and foreign experience in the development of the models of quality in higher education, the model of monitoring the quality of the educational process in higher educational institutions was created. The model consists of three interconnected blocks, such as the target block, which provides for the unity of the purposes and the issues in the system of monitoring the educational process quality; the techniques block, specifying the content and techniques used in a stage-by-stage implementation of quality monitoring; and the productive block, which implies the comparison of the outcomes planned with the outcomes received to outline the necessary administrative measures to improve the quality of the educational process.

Key words: educational monitoring, pedagogical modelling, educational process in the higher educational institution, quality management of the educational process, the model of monitoring the quality of the educational process in the higher educational institution.

Стаття надійшла до редакції 23.05.2013 р.

Прийнято до друку 27.06.2013 р.